

Strazbur, 24. novembar 2011.

KVET(2011)Final

KONSULTATIVNO VEĆE EVROPSKIHTUŽILACA (KVET)

Mišljenje br. 6 (2011) Konsultativnog veća evropskih tužilaca o odnosima između tužilaca i zatvorske uprave

Usvojeno od strane CCPE na 6. Plenarnoj sednici (Strazbur 24 -
25. novembar 2011.)

Uvod

1. Konsultativno veće evropskih tužilaca (KVET) je osnovano 2005. godine od strane Komiteta ministara u cilju davanja mišljenja o pitanjima koja se odnose na tužilačku organizaciju i unapređenja delotvornog sprovođenja Preporuke Rec(2000)19 Komiteta ministara državama članicama o ulozi javnog tužilaštva u sistemu krivičnog pravosuđa.
2. Komitet ministara je 2011. godine pozvao KVET¹ da ispita pitanje odnosa između javnih tužilaca i zatvorske uprave u kontekstu Preporuke (2006)2 Komiteta ministara državama članicama o evropskim zatvorskim pravilima.
3. KVET je izradio ovo Mišljenje na osnovu odgovora na upitnik dobijenih od 25 država članica.² Mišljenje jasno ukazuje da se odnosi između javnih tužilaca i zatvorske uprave razlikuju po svojim ciljevima, sadržaju i strukturi, i kreću se od toga da između njih nema interakcije, do toga da je njihov odnos veoma detaljan i struktuiran, nekada kontrolisan od strane javnog tužilaštva. Pravna istorija, nacionalna kultura i razvoj različitih pravosudnih institucija su doveli do ovih razlika.

Predmet Mišljenja

4. Sve odredbe ovog Mišljenja se odnose na one države u kojima javni tužioci imaju specifičnu ulogu kada se radi o zatvorskim pitanjima. U državama u kojima tužioci nemaju takva ovlašćenja, treba da postoji drugi organ koji će uvek moći da štiti prava lica lišenih slobode.
5. Mišljenje obuhvata odnose između tužilaca i ustanova zaduženih za „lica koja se nalaze u pritvoru na osnovu odluke pravosudnog organa ili su lišena slobode nakon izricanja presude“, kao što je definisano u Preporuci(2006)2.

Cilj Mišljenja

6. Zatvaranje, odnosno pritvaranje lica uvek sa sobom nosi rizik od kršenja njihovih osnovnih ljudskih prava.
7. Namera KVET-a je da se definišu smernice za javne tužioce koje se odnose na vršenje njihovih dužnosti u odnosu na lica lišena slobode, a posebno:
 - da se utvrde oblasti aktivnosti koje uključuju kontrolu pritvorskih odnosno zatvorskih uslova, uz obezbeđivanje poštovanja zakona i podsticanje resocijalizacije zatvorenika, kao i njihove

¹ 1099. sednica zamenika ministara (23. novembar 2010. godine)

² Pogledajte Prilog ovog Mišljenja, kao i odgovore država članica na upitnik o istoj temi na internet stranici KVET-a: www.coe.int/ccpe

- reintegracije u društvo pod najboljim mogućim uslovima.
- da se ojača svest svih relevantnih organa, uključujući i članove tužilačkih organa u vezi sa uslovima u kojima se nalaze pritvorena lica i lica na izdržavanju kazne zatvora, kako bi isti mogli delotvorno izvršavati svoje zakonom propisane nadležnosti iz ove oblasti.
- Da se istaknu osnovna načela i neke konkretne mere definisane u Preporuci(2006)2 u cilju podizanja svesti i omogućavanja usklađivanja postupanja svih relevantnih organa sa ovim načelima.

Opšta načela

8. Potrebno je da se u svakoj državi, koja je zasnovana na vladavini prava, uspostavi dobro koordinisan sistem uzajamne kontrole, izvršenja i kontrolnih mehanizama u vezi sa lišavanjem slobode koje sprovodi država. Ovo podrazumeva da, kako u pogledu pritvora, tako i u pogledu izvršenja presuda postoje odgovarajući mehanizmi praćenja i kontrole.
9. U tom smislu, sve države moraju uspostaviti nepristrasan, objektivan i profesionalan organ koji će nadzirati i periodično i na sistematičan način kontrolisati lišavanje slobode. U nekim državama, ovo se može ostvariti na način što će se javnim tužiocima dati ovlašćenja koja su im potrebna za delotvorno izvršavanje ovih zadataka. U drugim državama, ove poslove mogu vršiti drugi pravosudni organi ili nezavisna tela izvan zatvorske uprave.
10. Stoga, posebnu pažnju treba obratiti na ciljeve i zadatke zatvorskih ustanova, kao i na funkcije i ovlašćenja tužilačkih organa, kada oni imaju ovlašćenja u odnosu na zakonitost izvršavanja kazni, kao i na poštovanje prava i osnovnih sloboda lica koja služe kazne i koja se nalaze u pritvoru.
11. Javni tužioci su, kada izvršavaju ili određuju izvršenje kazne ili odluke bilo kog nadležnog organa o pritvoru, neposredno umešani u lišavanje slobode pojedinaca. U okviru ovih aktivnosti, javni tužioci se moraju uvek pridržavati načela zakonitosti, nepristasnosti i nezavisnosti. U vršenju svojih dužnosti oni moraju izbegavati diskriminaciju po bilo kom osnovu, kao što su: pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, seksualna orijentacija, političko ili drugo uverenje, nacionalno ili socijalno poreklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovinsko stanje, rođenje ili drugi status (načelo nediskriminacije).

Referentni akti

12. Kada su u pitanju uslovi pritvora i izdržavanja kazne zatvora, KVET ističe značaj Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (Evropska konvencija), kao i prakse Evropskog suda za ljudska prava (Sud). Naime, KVET podvlači značaj poštovanja člana 3 Evropske konvencije koji predviđa zabranu mučenja³, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja⁴, člana 8 (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života)⁵ i člana 13 (pravo na delotvorni pravni lek).⁶
13. KVET je posebno uzeo u obzir Preporuke Rec(2000)19 o ulozi javnih tužilaca u krivičnom pravosudnom sistemu i Rec(2006)2 o evropskim zatvorskim pravilima, koje navode pravila koja treba da se primenjuju kada država odredi pritvor ili izrekne kaznu zatvora nekom licu (osnovna načela, uslovi zatvaranja, zdravlje, kućni red, uprava i osoblje zatvora, inspekcija i nadzor, pritvorenici i zatvorenici), kao i druga akta Saveta Evrope⁷.

³ Videti posebno Selmouni protiv Francuske (broj 25803/94), Aksoy protiv Turske (18. decembar 1996.) i Aydin protiv Turske (25. septembar 1997.).

⁴ Videti posebno Jalloh protiv Njemačke (broj 54810/00), Olszewski protiv Poljske (13. novembar 2003.), Labita protiv Italije (br. 26772/95), Kanyrev protiv Rusije (21. jun 2017.), Orchowski protiv Poljske (broj 17885/04) i Nazarenko protiv Ukrajine (29. april 2003.).

⁵ Videti posebno Vlasov protiv Rusije (12. jun 2008. godine), Ostrovar protiv Moldavije (13. septembar 2005.), Enea protiv Italije (17. septembar 2009.).

⁶ Videti posebno Kaya protiv Turske (19. februar 1998) i Melnik protiv Ukrajine (28. mart 2006. godine).

⁷ Videti takođe Evropsku konvenciju o sprečavanju mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, Preporuke br. R(89)12 o obrazovanju u zatvoru, br. R(93)6 u vezi sa zatvorskim i kriminološkim aspektima kontrole prenosivih bolesti uključujući AIDS i srodne zdravstvene probleme u zatvoru, br. R(97)12 o osoblju koje se bavi sprovođenjem sankcija i mera, br. R(98)7 o etičkim i organizacionim aspektima zdravstvene zaštite u zatvoru, br. R(99)22 o prenatrpanosti zatvora i povećanju zatvorske populacije, Rec(2003)22 o uslovnom otpustu i Rec(2003)23 o postupanju zatvorske uprave prema osuđenim licima koja

14. KVET je takođe uzeo u obzir relevantne dokumente Ujedinjenih nacija⁸, kao i druga međunarodna pravna akta⁹.

Uloga javnih tužilaca

A. Pritvaranje

15. Zadržavanje nekog lica u pritvoru tokom krivičnog postupka mora uvek biti u skladu sa pritvorskim razlozima propisanim zakonom i u skladu sa zahtevima Evropske konvencije i relevantne prakse Suda.
16. U državama u kojima tužioci imaju ovlašćenja u vezi sa zatvorskim pitanjima, oni bi trebalo da:
- nadgledaju da li istražni organi poštuju prava pritvorenih lica predviđena Evropskom konvencijom i domaćim pravom (na primer, pravo da se bude upoznat sa razlozima pritvaranja, pravo da se srodnici obaveste o njegovom/njenom pritvaranju, pravo na odbranu, uključujući pravo na branioca, itd.), kao i da preduzimaju korake da se zaustavi kršenje tih prava i da se lica koja krše ta prava podvrgnu odgovornosti;
 - preduzimaju odgovarajuće mere za hitno puštanje pritvorenika na slobodu, ukoliko nisu ispunjeni uslovi za određivanje pritvora (na primer, kada se neko drži u pritvoru bez odluke ili kada su lakše mere dovoljne da se obezbedi svrha pritvaranja);
 - kontrolišu zakonitost sprovođenja pritvora određenog od strane suda.

B. Izvršenje kazni

17. Izvršenje zatvorske kazne dovodi do ograničavanja osnovnog ljudskog prava: prava na slobodu.
18. Ova posledica opravdava preduzimanje mera, uključujući i od strane državnih tužilaca kada isti imaju takvu ulogu, kako bi:
- kazna izrečena pravosnažnom presudom nezavisnog i nepristrasnog suda bila izvršena pre nastupanja zastarelosti;
 - priroda i/ili dužina kazne bile precizno određene u skladu sa donetom odlukom;
 - osuđeno lice bilo upoznato sa osnovom i uslovima izrečene kazne.
19. Pre izvršenja kazne, bitno je da organ koji je nezavisan od zatvorske uprave osigura zakonitost izvršenja.
20. Organi nadležni za izvršenje moraju:
- naročito utvrditi da su ispunjeni zakonski uslovi koji su potrebni za izvršenje kazne i da se kazna izvršava na način koji osigurava poštovanje ljudskog dostojanstvo datog lica. Osim ako se pojave vanredne okolnosti (rizik od bekstva ili bezbednosni razlozi) oni moraju obezbediti davanje blagovremenih odgovora na sva pitanja zatvorenika, njegovih/njenih branilaca ili zatvorske uprave koja se tiču izvršenja kazne i moraju obezbediti svaki dokument kojim se obrazlaže njegov/njen položaj;
 - procesuirati i predati nadležnom organu, bez ikakvog odlaganja, svaki akt koji može uticati na izvršenje kazne (molba za pomilovanje, zahtev za puštanje na slobodu).

izdržavaju doživotnu kaznu i druge dugoročne kazne.

⁸ Videti naročito Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966.), Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvorenicima (1995.), Smernice o ulozi tužilaca (1990.), Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišenih slobode (1990.).

⁹ Videti naročito Standarde profesionalne odgovornosti i izjave o osnovnim pravima i dužnostima tužilaca, usvojene od strane Međunarodnog udruženja tužilaca 2005. godine.

21. Zavisno od nacionalnog pravnog sistema, javni tužioci mogu imati značajnu ulogu u postupku uslovnog otpuštanja učinilaca, kao i u procesu njihove reintegracije u društvo.

C. Režim zatvaranja

22. Iako Evropska zatvorska pravila ne preciziraju ulogu i položaj javnih tužilaca, niti bilo kojeg drugog kontrolnog organa u kontekstu zatvaranja, javni tužioci, ukoliko imaju takvu ulogu, moraju strogo nadzirati izvršavanje nacionalnih zakona kojim se sprovode ova Pravila. Veoma je bitno da oni u skladu sa svojim nadležnostima obezbede potpunu i delotvornu zaštitu prava pritvorenih lica, odnosno lica na izdržavanju kazne zatvora, kako bi se omogućila dosledno poštovanje ljudskih prava i sloboda u zatvorima.
23. Tokom pritvora, odnosno izdržavanja kazne zatvora moraju se poštovati dostojanstvo lica lišenih slobode i ograničiti negativni efekti izdržavanja kazne zatvora, uz istovremenu zaštitu društva.
24. Ukoliko javni tužioci imaju odgovornosti da nadziru poštovanje zakonskih propisa u zatvorskim objektima, oni bi trebalo da budu ovlašćeni da:
 - redovno kontrolišu zatvorske ustanove u bilo koje vreme,
 - imaju pristup i zadržavaju dokumenta, spise, pisane naloge i druge odluke uprave zatvora,
 - slobodno se sastaju sa licima lišenim slobode bez prisustva drugih osoba,
 - zahtevaju odgovarajuća objašnjenja od zaposlenih u određenoj zatvorskoj ustanovi,
 - proveravaju zakonitost procedura i odluka koje donose obrazovna tela u vezi sa institucionalnom zaštitom ili zaštitnim obrazovanjem, ili naredbe i odluke zatvorskih službi u odnosu na pritvor ili kaznu,
 - obezbede poštovanje važećih zakonskih pravila u odnosu na pritvor, odnosno izdržavanje kazne zatvora;
 - preduzmu potrebne mere za hitno puštanje iz pritvora, ukoliko se osoba nalazi u pritvoru bez odluke.
25. U slučaju bilo kakvog kršenja pravnih propisa u toku pritvora, odnosno izdržavanja kazne zatvora, javni tužioci, ukoliko su za to nadležni, treba da zahtevaju strogo poštovanje važećih zakonskih odredbi, bez obzira na činjenicu što to može dovesti do dodatnih troškova. Kada je to primereno, javni tužioci mogu inicirati disciplinski ili krivični postupak protiv odgovornih lica iz redova zatvorskog osoblja.

D. Reagovanje na protivpravna dela počinjena u zatvoru (krivična i disciplinska pitanja)

26. KVET podseća da su javni tužioci „državni organi koji, u ime društva i u javnom interesu, osiguravaju primenu zakona u slučajevima kada je za kršenje zakona propisana krivična sankcija, uzimajući u obzir kako prava pojedinca, tako i potrebnu delotvornost sistema krivičnog pravosuđa¹⁰“. Države treba da preduzmu odgovarajuće mere kako bi se obezbedilo da javni tužioci mogu da izvršavaju svoje dužnosti na svim mestima u kojima se nalaze lica kojima je sloboda ograničena.
27. Lica koja su lišena slobode žive u specifičnim odnosima podređenosti i ranjivosti. Zbog te situacije, veoma je važno da mesta u kojima se nalaze lica kojima je ograničena sloboda budu zaštićena od kršenja krivičnog zakona i osnovnih pravila o ljudskim pravima i slobodama.
28. Kao instrument za prevenciju vršenja krivičnih dela u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija, sva krivična dela učinjena na ovim mestima treba da budu predmet posebne pažnje.
29. U javnom je interesu da javni tužioci, kada imaju takva ovlašćenja, pokrenu odgovarajuću istragu

¹⁰ Videti stav 1 Preporuke Rec(2000)19 Komiteta ministara državama članicama o ulozi javnog tužilaštva u krivičnom pravosudnom sistemu.

ukoliko dođe do izvršenja protivpravnog dela, posebno u slučajevima korupcije ili neopravdanog pritiska na pritvorena lica ili u slučajevima kršenja ljudskih prava od strane zatvorskog osoblja.

30. U svim slučajevima kršenja zakona u zavodima za izvršenje, države članice treba da preduzmu odgovarajuće mere kako bi obezbedile da istražni organi dobiju sve informacije koje su im potrebne u cilju vođenja ili nadgledanja istrage ili radi donošenja odluke o pokretanju ili nastavku krivičnog gonjenja pred sudom.

E. Zatvorska uprava

31. U državama u kojima javni tužioci imaju ulogu u zatvorskim pitanjima, isti bi trebalo da:

- imaju u vidu akta Saveta Evrope uključujući preporuke Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), posebno u odnosu na uslove u pritvoru, odnosno prilikom izdržavanja kazne zatvora¹¹. Uvek kada javni tužilac uoči nepoštovanje ovih preporuka, može to pitanje izneti pred nadležne organe. Ukoliko je potrebno, vrhovni javni tužilac može, na primer, u toku predstavljanja godišnjeg izveštaja o radu u skupštini, ili nekom drugom prilikom, predložiti odgovarajuće mere kako bi se obezbedila usklađenost sa ovim preporukama;
- obezbede vladavinu prava sa dva različita stanovišta. S jedne strane, osigurati poštovanje prava pritvorenih lica, odnosno lica na izdržavanju kazne zatvora, tako da se tokom svog posebnog položaja ne suočavaju sa više štetnih posledica nego što je to propisano zakonom; s druge strane, treba da obezbede zaštitu društva obezbeđujući da se kazna izvršava u potpunosti u skladu sa zakonom;
- obezbede delotvornu zaštitu s obzirom da imaju pristup mestima u kojima se nalaze pritvorena lica i da ih mogu redovno posećivati, kao i da hitno postupe, pri čemu na raspolaganju moraju imati odgovarajuća sredstva i posebno iskustvo.

Zaključci

32. Bez obzira na to kakav sistem postoji u državama članicama Saveta Evrope, poštovanje ljudskih prava u pritvorskim jedinicama, odnosno izdržavanje kazne zatvora, treba da bude suštinska briga javnih tužilaca, koji treba da obezbede poštovanje zakona i osnovnih načela sadržanih u Evropskoj konvenciji.
33. KVET je zapazio da u nekoliko država javni tužioci imaju značajnu ulogu u izvršavanju kazni, kao i u kontroli zakonitosti pritvaranja, odnosno izdržavanja kazne zatvora i uslova života pritvorenika, odnosno lica na izdržavanju kazne zatvora. Međutim, u drugim državama tužioci nemaju nikakva ovlašćenja u odnosu na zatvorska pitanja, već je ova uloga poverena drugim organima koji bi trebalo da su uvek u mogućnosti da štite ljudska prava.
34. KVET smatra da je potrebno da zatvorske ustanove imaju na raspolaganju dovoljno resursa, materijalnih i ljudskih, u cilju obezbeđenja adekvatnih pritvorskih uslova, odnosno uslova izdržavanja kazne zatvora, kao i povoljnih uslova za resocijalizaciju učinilaca.
35. Sledeći zaključci su doneti u odnosu na države u kojima tužioci imaju ulogu u vezi sa zatvorskim pitanjima:
 - a. javni tužioci koji imaju nadležnost u ovoj oblasti moraju imati na raspolaganju potrebne finansijske i ljudske resurse kako bi mogli adekvatno ispunjavati svoje dužnosti;
 - b. u zavisnosti od obima rada, preporučuje se tužilačkim organima da u okviru svojih organizacionih

¹¹ U skladu sa Preporukom Rec(2006)2 (stav 4), „Zatvorski uslovi kojima se krše ljudska prava se ne mogu pravdati nedostatkom resursa“. U skladu sa politikom i praksama koje proističu iz Preporuke, delo kojim se ozbiljno krši zakon je neprihvatljivo. Ako se uoče takva kršenja zakona, u skladu sa stavovima 92 i 93 ove Preporuke, treba preduzeti radnje kako bi se ista zaustavila (kroz tužilačke kontrole).

- struktura uspostave specijalizovane jedinice koje bi se posebno bavile pitanjima vezanim za zatvorsku upravu;
- c. kada je to primereno, treba izdati smernice koje sadrže sažeti prikaz najboljih praksi i preporuka koje imaju za cilj da usklade, u okviru svakog sistema, opšte i pojedinačne pristupe aktivnostima tužilaca vezanim za pitanja zatvorske uprave;
 - d. države članice ili tužilački organi treba da uvedu posebne obuke za tužioce koji su angažovani na aktivnostima u vezi sa zatvorskom upravom;
 - e. u izvršavanju svojih dužnosti, javni tužioci treba da uspostave i razviju, kada je to primereno, saradnju ili kontakte sa zaštitnikom građana ili institucijama sličnim zaštitniku građana, organima zaduženim za rehabilitaciju i reintegraciju, kao i sa predstavnicima civilnog društva, uključujući nevladine organizacije.
36. KVET smatra da svi nadležni organi, uključujući javne tužioce, treba da preduzmu sve potrebne mere kako bi se poboljšao položaj pritvorenih lica, odnosno lica na izdržavanju kazne zatvora, kao i mogućnosti za njihovu reintegraciju u društvo.
37. Države članice treba da propišu da odgovarajući organi koji su nadležni za izvršenje kazni moraju osigurati ispunjenje svih zakonskih uslova u odnosu na izvršenje kazni, uz istovremeno potpuno poštovanje ljudskog dostojanstva i obezbeđivanje nadzora nad pravima i uslovima u kojima se nalaze pritvorena lica, odnosno lica na izdržavanju kazne zatvora.
38. Države članice moraju obezbediti vođenje odgovarajućih istraga u vezi sa navodima o izvršenju protivpravnih dela kojima se krše zakonske odredbe tokom trajanja pritvora, odnosno izdržavanja kazne zatvora.

PRILOG

Opis različitih pravnih sistema i različitih nadležnosti javnih tužilaca u vezi sa zatvorskim pitanjima (analiza odgovora na upitnik)

1. U skoro polovini od 25 država članica koje su odgovorile na upitnik, nadzor nad zatvorskim ustanovama je jedna od funkcija tužilačkih organa. Istovremeno, u mnogim državama ovlašćenja tužilaca su ograničena jedino na zaštitu prava lica lišenih slobode.
2. Sfera nadležnosti javnih tužilaca u ovoj oblasti se znatno razlikuje od države do države; počev od sveobuhvatnog nadzora nad zatvorskim ustanovama, do toga da nemaju nikakva kontrolna ovlašćenja u vezi s lišavanjem slobode ili pritvorom, odnosno izdržavanjem kazne zatvora. Imajući ovo u vidu, države članice se mogu podeliti u tri grupe: 1) one u kojima tužilački organi vrše nadzor nad zatvorskim ustanovama; 2) one u kojima javni tužioci imaju ograničena ovlašćenja da kontrolišu mesta u kojima se nalaze lica lišena slobode ili lica koja su u pritvoru, odnosno na izdržavanju kazne zatvora; 3) one u kojima tužilački organi nemaju nikakva prava u pomenutoj oblasti.
3. U državama u kojima javni tužioci imaju puna ovlašćenja u pogledu nadzora nad izvršavanjem zakona od strane uprava zatvorskih ustanova i mesta za pritvor, zadržavanje ili lišenje slobode, i drugih tela za izvršenje kazni i prinudnih mera, oni takođe nadgledaju poštovanje prava i obaveza svih pritvorenih, zadržanih i osuđenih lica, kao i lica koja su podvrgnuta prinudnim merama.
4. U cilju otkrivanja i zaustavljanja kršenja ljudskih prava lica koja se nalaze na izdržavanju kazne u vidu lišenja slobode ili su u pritvoru, javni tužioci u nekim zemljama imaju prilično široka ovlašćenja: da nezavisno kontrolišu zatvorske ustanove; da zahtevaju od uprave zatvora da stvore uslove koji će obezbediti poštovanje ljudskih prava lica koja se nalaze u pritvoru, osuđenih lica ili lica podvrgnutih prinudnim merama; da proveravaju usaglašenost naredbi, pravilnika i odluka zatvorske uprave sa domaćim pravom.
5. Shodno zakonodavstvu nekih država članica, javni tužioci imaju obavezu da vrše redovnu kontrolu zatvorskih ustanova. Učestalost tih kontrola se razlikuje od države do države, i kreće se od dnevnih poseta do poseta koje se vrše jednom u tri meseca. U nekim zemljama nije predviđen broj kontrola, već se samo preporučuje javnim tužiocima da ih vrše. Nakon izvršenih kontrola sačinjava se izveštaj,

kratki zvanični izveštaj (izjava) ili se podnosi zahtev (podnesak) u vezi sa utvrđenim kršenjima direktoru kontrolisane institucije i, ukoliko je to potrebno, relevantnom nadležnom organu.

6. U mnogim zemljama, glavni način da se obezbedi zakonitost jeste dodeljivanje prava javnom tužiocu da može da poseti u bilo koje vreme mesta u kojima se nalaze lica lišena slobode ili pritvorena lica, odnosno lica na izdržavanju kazne zatvora. Tokom tih poseta, javni tužioci imaju mogućnost da se upoznaju sa dokumentacijom, da provere uslove u pritvorskim jedinicama, odnosno na izdržavanju kazne zatvora, kao i da vode slobodne i poverljive razgovore sa osuđenim licima.
7. U većini država učestalost provera zatvorskih uslova je definisana zakonom i u različitim državama se kreće od nedeljnih kontrola do planiranih poseta četiri puta godišnje. U drugim državama, javni tužioci imaju obavezu da se redovno sastaju sa osuđenim licima. U isto vreme, žalba osuđenog lica ili pritvorenika o uslovima u zatvoru/pritvoru u većini država se smatra razlogom za pokretanje ad hoc provere zatvorske ustanove o kojoj je reč. U trećoj grupi država, razlog posete jeste zahtev ili izjava osuđenih lica. Predstavke koje osuđenici podnose javnim tužiocima se mogu odnositi na tvrdnje o kršenju ljudskih prava, ali zahtevi mogu biti i drugačije prirode, na primer, premeštaj osuđenih lica u drugu ustanovu kako bi se osigurala njihova bezbednost.
8. U državama u kojima tužioci imaju ograničena ovlašćenja u pogledu kontrole zatvorskih ustanova, nije isključena mogućnost saradnje osuđenog lica i državnog tužioca. U tim državama, inicijator takvih predstavi je često osuđeno lice ili lice koje se nalazi u pritvoru; oni iznose tvrdnje o okrutnom postupanju ili bilo kom drugom kršenju ljudskih prava javnom tužiocu. Po pravilu, iako ovi sastanci nisu regulisani zakonom, ovo ne isključuje pravo javnog tužioca da komunicira sa osuđenim licem u poverenju, ukoliko je to potrebno.
9. Nakon utvrđivanja činjeničnog stanja u pogledu kršenja ljudskih prava, uglavnom u svim državama u kojima tužilački organi vrše nadzor nad mestima lišenja slobode ili zadržavanja, javni tužioci mogu zahtevati objašnjenja od službenika, obustaviti izvršenje nezakonitih naredbi ili odluka uprave, poništiti sankcije koje su primenjene prema pritvorenim licima uz kršenje zakona. U mnogim državama u kojima tužilački organi imaju široka ovlašćenja, javni tužioci imaju pravo da odmah oslobode sva lica koja se bez zakonskih razloga drže u ustanovama u kojima se izvršavaju kazne ili koja su zadržana ili pritvorena u suprotnosti sa zakonom.
10. Kršenje ljudskih prava tokom izdržavanja kazne ili tokom pritvora opravdava intervenciju javnog tužioca da takvo kršenje spreči. Priroda i delotvornost reagovanja javnih tužilaca na odluke zatvorske uprave se razlikuju od države do države. U mnogim državama, kršenje ljudskih prava na mestima u kojima se nalaze lica lišena slobode ili pritvorena lica, odnosno lica na izdržavanju kazne zatvora daje ovlašćenje javnom tužiocu da pokrene nezavisnu istragu i da na osnovu rezultata te istrage donese odluku o vođenju disciplinskog, upravnog ili krivičnog postupka protiv odgovornog službenika. Treba napomenuti da je mogućnost reagovanja na slučajeve kršenja ljudskih prava u zatvorskim ustanovama dodeljena javnim tužiocima i u onim državama u kojima oni nemaju pravo sveobuhvatnog nadzora nad mestima u kojima se nalaze lica lišena slobode ili pritvorena lica, odnosno lica na izdržavanju kazne zatvora.
11. U većini država, tužioci nisu ovlašćeni da samostalno pokrenu disciplinski postupak protiv odgovornog službenika. Kada se tokom istrage otkriju elementi disciplinskog prekršaja, javni tužioci se mogu obratiti nadležnim državnim organima koji su ovlašćeni da izriču sankcije službenicima koji rade na mestima u kojima se nalaze lica lišena slobode ili pritvorena lica. Samo u nekim državama javni tužioci imaju pravo da pokreću postupak protiv lica koja treba da snose disciplinsku odgovornost.
12. Javni tužioci imaju znatno šira ovlašćenja kada se u zatvorskim ustanovama otkriju radnje koje podležu krivičnoj odgovornosti. U takvim situacijama, javni tužioci imaju pravo da pokrenu krivični postupak i da vode nezavisnu istragu. U slučajevima iznenadne smrti, krivičnih dela izvršenih protiv osuđenih lica ili krivičnih dela izvršenih od strane osuđenih lica protiv drugih osuđenih lica ili protiv osoblja zatvora, javni tužioci moraju reagovati. U većini država zakonom je propisano ovlašćenje javnih tužilaca da vode nezavisnu istragu ili da prenesu krivični predmet u nadležnost istražnim telima, uz zadržavanje prava da kontrolišu sprovođenje istrage.

13. Kada se utvrdi da postoji kršenje ljudskih prava osuđenih lica ili pritvorenih lica od strane uprave ustanove, u nekim zemljama to predstavlja osnov da javni tužilac podnese tužbu za naknadu štete u parničnom postupku.
14. U državama u kojima tužilački organi imaju pravo da nadziru rad zatvorskih ustanova, javni tužioci imaju značajnu ulogu u kontroli usklađenosti uslova u zatvorima sa međunarodnim standardima i preporukama Saveta Evrope.
15. U nekim državama, javni tužioci imaju dodatna ovlašćenja, na primer, da donesu odluku o računanju zatvorske kazne; da učestvuju u postupku odlučivanja o premeštanju osuđenog lica u drugu ustanovu; da uvode ograničenja uslova života osuđenih lica radi njihove bezbednosti; da odlučuju da li osuđena lica mogu da napuste zatvorsku ustanovu u hitnim slučajevima; da pozovu određene lekare ako je potrebno pregledati lice koje je lišeno slobode ili pritvoreno, odnosno lice koje se nalazi na izdržavanju kazne zatvora. U velikom broju država u kojima javni tužioci imaju ograničena ovlašćenja u delu kontrole zatvorskih ustanova, javni tužioci imaju pravo da istražuju sva pitanja kako bi utvrdili uslove postupanja prema zadržanim licima, uključujući nivo izolacije, ograničenje kontakata i sredstava komunikacije.
16. U nekoliko država, ovlašćenja javnih tužilaca da kontrolišu zatvorske ustanove se odnose samo na mesta u kojima se nalaze pritvorenici i zadržana lica. U takvim slučajevima javni tužioci imaju ovlašćenja da kontrolišu spise koji potvrđuju zakonitost pritvora, da posećuju pomenute ustanove u bilo koje vreme, da slobodno razgovaraju sa pritvorenim licima. Takođe, u nekim državama, javni tužioci imaju pravo da donose odluke o hapšenju i pritvaranju, kao i da učestvuju u odlučivanju o opravdanosti primene specijalnih mera prema licima koja su pod rizikom tokom pritvora zbog njihove pripadnosti kriminalnim grupama.
17. U većini država, dok kontrolišu zakonitost zatvaranja neke osobe, javni tužioci su nezavisni od ostalih državnih organa. Ipak, u skoro svim državama, tužilačka organizacija je jedinstven organ i svi tužioci su prilikom obavljanja svojih dužnosti podređeni vrhovnom javnom tužiocu.
18. Neka tužilaštva učestvuju i u postupku odlučivanja o pomilovanju. Veoma često tokom ovog postupka javni tužioci daju svoje mišljenje o celishodnosti pomilovanja osuđenih lica. U nekim državama ovlašćenja tužilaca takođe uključuju i nadzor nad zakonitošću izvršenja odluka o amnestiji i pomilovanju.
19. Veliki značaj se pridaje aktivnostima tužilačkih organa u delu donošenja odluka o uslovnom otpustu osuđenih lica iz zatvora. U takvim slučajevima se, po pravilu, ovlašćenja tužilaštava ne svode samo na zahtev (molbu) za uslovni otpust i pripremu izjave za sud o mogućnostima uslovnog otpusta. U nekim državama javni tužioci mogu učestvovati u radu sednica posebnih komisija i sudskim raspravama o uslovnom otpustu, kao i kontrolisati zakonitost uslovnog otpusta.
20. U mnogim državama, tužilaštva imaju pravo žalbe protiv odluka koje su donete u vezi sa izvršenjem kazne (osude). Tokom ispitivanja takvih predmeta javni tužioci imaju pravo da učestvuju u sudskim postupcima, uz mogućnost podnošenja dokumentacije, zahteva itd.
21. U nekim državama, tužilački organi su u kontaktu sa državnim telima koja nadgledaju i kontrolišu poštovanje ljudskih prava na mestima u kojima se nalaze lica lišena slobode. U mnogim zemljama, zakonom je regulisano pitanje saradnje predstavnika tužilačkih organa sa ombudsmanom (za zaštitu ljudskih prava). U većini zemalja ova saradnja ima dve dimenzije: prvo, informacije koje su sadržane u izveštajima zaštitnika građana mogu poslužiti kao osnov za vršenje tužilačkih kontrola, i drugo, rezultati tužilačkog rada u okviru njihovih napora da otklone kršenja ljudskih prava na mestima u kojima se nalaze lica lišena slobode se podnose zaštitniku građana.

The translation was prepared as part of the Council of Europe project „Strengthening the judiciary reform process in Serbia“ and funded by the Federal Republic of Germany.